

Gabriel Jonsson

## Nya böcker om Japan och Korea

Sweden-Japan Foundation, som bildades 1971 för att främja relationerna mellan länderna, har i år gett ut *Sverige-Japan: 150 år av vänskap och samarbete* (Stockholm: Åtta45 Tryckeri, 93 sidor). Författare är Japanforskaren Bert Edström som har samverkat med en redaktionsgrupp. Texten är skriven på både svenska och japanska.

Förordet är skrivet av Jacob Wallenberg. Under de gångna 150 åren har ett brett samarbete mellan Sverige och Japan byggts upp och fördjupats. Länderna har omfattande bilaterala kontakter som involverar både offentliga och privata aktörer. Svenskt näringsliv är numera djupt engagerat i Japan som är världens tredje största ekonomi.

### *Kontakter sedan 1600-talet*

"Gryende kontakter" berättar att det är oklart vem den förste svensk som besökte landet på 1600-talet var, men alla var tvungna att vid ankomsten spela holländare eftersom Nederländerna var det enda land som fick bedriva handel med Japan. Skälet var att Nederländerna endast bedrev handel. Olof Eriksson Willman, som hade arbetat för nederländska Ostindiska Kompaniet (Verenigde Oostindische Compagnie, VOC) i 15 år och därför hade vistats ett år i Japan, skrev den första boken av en svensk om landet med berättelsen "Kongarijket Japan" som ingick i Nils Matson Kiöpings *Een kort Beskriffning vppå Trenne Resor och Peregrinationer, samt Konungarijket Japan* från 1667. Carl von Linnés lärjunge Carl Peter Thunberg kom till Japan genom att ta anställning på VOC och vistades i landet 1775-1776. Thunbergs reseskildring *Resa uti Europa, Africa, Asia, förrättad åren 1770-1779* kom ut 1788-1793 och blev vida läst. Därefter hade Sverige bara sporadiska direktkontakter med Japan. Framsidan av fördraget mellan Japan och Sverige-Norge från den 11 november 1868, som resulterade i att svensk-japanska diplomatiska relationer skulle upprättas, är avbildat på sida 15. Det vänskaps-, handels- och sjöfartsfördrag Japan och Danmark slöt 1867 var en anledning till att också det svenska fördraget undertecknades.

I "Spirande förbindelser 1868-1906" sägs att utsikterna för handel drev på intresset i Sverige för att upprätta diplomatiska förbindelser, men exporten till Japan ökade inte efter 1868. När en japansk delegation besökte Stockholm 1873 blev det ett ypperligt tillfälle att visa upp Sverige som både ett avancerat industriland och en framstående kulturnation. Besöket innebar dock inget egentligt genomslag för svensk export: Sverige saknade nitiska agenter och produkter anpassade till marknaden, det var långt avstånd och ingen representation inrättades i Japan. Nederländska diplomater representerade Sverige. Ett illustert svenskt besök var när fartyget Vega på hemvägen från seglatsen genom Nordostpassagen från Europa till Asien anlöpte Yokohama 1879. Expeditionsledaren Adolf Erik Norden-skiöld efterträdde Thunberg som en brobyggare mellan länderna. Hans bok om expeditionen, som gavs ut i två volymer 1880 och 1881, höjde intresset för Japan hos den breda allmänheten i Sverige. Först efter segern i japansk-kinesiska kriget (1894-1895) skrev tidningarna allt mer om Japan. Japan blev en stor-makt i vardande och uppnådde denna rang genom segern i det rysk-japanska kriget (1904-1905).

"Bredare utbyte - med krig som avbräck 1906-1945" säger att som en följd av Japans växande politiska och ekonomiska roll en svensk legation i landet inrättades. Redaren Gustaf Oscar Wallenberg blev det första sändebudet och han inriktade sig på att utveckla handeln under en tid då Sverige var mycket okänt i Japan. När han bjöd in Sven Hedin till Japan, gav det Sverige gott renommé i Japan. Handelsutbytet underlättades av att Svenska Ostasiatiska Kompaniet 1907 invigde en ångbåtslinje mellan Göteborg och Yokohama.

Ändå ökade handeln inte i den takt som Wallenberg hoppades på. Handelshuset Gadelius & Co. var särskilt betydelsefullt för den ökning som dock ägde rum. Sverige exporterade järn- och stålprodukter samt papper och pappersmassa. Som en konsekvens av det ökande intresset i Sverige för Japan åkte fler svenskar dit och flera böcker skrevs om landet. Sten Bergman var den mest betydelsefulla introduktören av Japan för den svenska allmänheten. Avsnittet inkluderar Sven Jerrings berömda ord "japaner, japaner, överallt japaner" i samband med Sveriges förlust (2-3) mot Japan i fotboll i Berlin-OS 1936. Andra världskriget ledde till att intresset för varandras länder minskade i både Sverige och Japan – närliggande länder blev viktigare.

#### *Nystartade och mognande förbindelser*

"Nystart för förbindelserna 1945-1969" beskriver först Japans prekära situation efter nederlaget i andra världskriget. Under de allierade segrar-

makernas ockupation av Japan 1945-1952 genomfördes reformer som lade grunden till den snabba ekonomiska upphämtningen efter krigets förödelse. Eftersom Japan var ockuperat kunde landet då inte ha en egen utrikespolitik och bröt därför på begäran av ockupationsadministrationen förbindelserna med Sverige, men dessa återupprättades 1952. Under de första åren efter kriget stod atombomberna över Hiroshima och Nagasaki i fokus för den svenska bilden av Japan. Invigningen av den första direkta flyglinjen mellan Japan och Europa med SAS 1957 innebar en skjuts framåt för förbindelserna. Samma år uppgraderades legationerna i Stockholm och Tokyo till ambassader. Synen på Japan förvandlades: ett exotiskt land hade omvandlats till en modern och avancerad nation. Under 1960-talet blev besöksdiplomati ett nytt inslag i förbindelserna. FN spelade en stor roll för båda ländernas utrikespolitik. Handeln mellan Sverige och Japan ökade efter 1945 och Japan hade ett handelsbalansöverskott. Japans ekonomiska uppgång ledde till att landet återigen blev en världsmakt, men nu endast på grundval av sin ekonomiska styrka.

”Mognande förbindelser 1969-1990” säger först att Japan i slutet av 1960-talet var världens näst största ekonomi (Kina övertog positionen 2010). På grund av Japans växande betydelse tjänstgjorde Gunnar Heckscher, som var professor i statsvetenskap med ett stort intresse för landet, som ambassadör 1970-1975. Många högnivåbesök ägde då rum i båda länderna. En höjdpunkt i förbindelserna var kung Carl XVI Gustafs och drottning Silvias statsbesök 1980. Det ledde till att ambassadör Gunnar Lonaeus tog initiativet till en svensk Japanstrategi för utrikespolitik, handel och affärsförbindelser. I strategin hade besöksdiplomatin en stor roll under en tid då japanerna uppfattade Sverige som ett avancerat industriland med en välutvecklad välfärdsstat. Även intresset för miljöfrågor ökade i Japan som hade svåra miljöproblem. I Sverige gjordes under 1970-talet som en följd av Japans ekonomiska uppsving stora ansträngningar för att främja handeln. Tetra Pak och Electrolux blev stora på den japanska marknaden. Samtidigt stod den svenska välfärden i fokus för det japanska intresset för Sverige. När konkurrensen från Japan, som bl.a. drabbade den svenska varvsindustrin diskuterades, betonades alltid vikten av att lära sig av Japan. År 1975 inrättades en professur i japanologi vid Stockholms universitet vars förste innehavare var Seung-bog Cho.

Enligt ”Vidgade horisonter 1990-2018” blev ett nytt inslag i de svensk-japanska förbindelserna efter Berlinmurens fall 1989 en dialog kring arbetet i FN, säkerhetsfrågor, utvecklingen i Östeuropa och samarbetet för ekonomisk återuppbyggnad. Besöksdiplomatin fortsatte, det ekonomiska utbytet expanderade och Japan blev ett nyckelland när regeringen 1997

beslutade att en svensk Asienstrategi skulle utarbetas. Kungaparet gjorde ett statsbesök i Japan 2007 som hade föregåtts av kejsar Akihitos statsbesök i Sverige 2000. År 1991 besökte Ingvar Carlsson som första statsminister Japan. Överläggningarna fokuserade som vanligt på storpolitiska frågor, däribland FN-insatser. För Japan var Sverige ett land att lära sig av vad gällde FN:s fredsbevarande operationer. Uppfattningen var då att Japan inte bara kan delta i dessa genom "checkblocksdiplomati" utan också måste delta med personal. Året efter utbildades japanska officerare i Sverige. Senare besökte Carl Bildt Japan 1993, Göran Persson 2004 och Fredrik Reinfeldt 2008. När Japan och Sverige 1997-1998 var icke-permanenta medlemmar av FN:s säkerhetsråd samarbetade länderna bl.a. för att få till ett fördömande av Indiens och Pakistans kärnvapenprov i maj 1998 och kring det nya begreppet mänsklig säkerhet, som lanserades inom FN-systemet i mitten av 1990-talet. Sveriges inträde i EU 1995 innebar att handelspolitiken kom att helt skötas av EU. År 2006 besökte Junichiro Koizumi som förste premiärminister Sverige och efterföljdes av Shinzo Abe i juli 2017. 25 japaner har erhållit Nobelpriset.

"Vänskap och samarbete" är en tillbakablick på de gångna 150 åren av ökade kontakter och utökat samarbete. Vänskap har präglat förbindelserna. Under nästan ett sekel var kontakterna och utbytet ganska begränsat, men bl.a. som en följd av utvecklingen av transporter och kommunikationer har en expansion skett. Sverige och Japan har haft en samsyn vad gäller internationella frågor, vilket bl.a. har lett till nära samarbete inom FN.

Boken avslutas med en uppräknings av svenska sändebud i Japan sedan 1906 och japanska i Sverige sedan 1904. Sammanfattningsvis innehåller boken viktiga uppgifter om svensk-japanska relationer under 150 år. Utmärkt är att det finns många bilder som underlättar förståelsen av innehållet. Min enda anmärkning är att en kronologi över viktiga händelser borde ha varit med för att ge läsarna en överblick. Ändå är boken mycket läsvärd.

#### *Aktuellt om Nordkorea*

Den italienska journalisten och analytikern Loretta Napoleonis bok *North Korea: The country we love to hate* har översatts till svenska av Henrik Gundenäs och i år getts ut med titeln *Nordkorea: Landet vi älskar att hata* (Fri Tanke förlag, 281 sidor). Prologen säger att nyheten den 13 februari 2017 att Nordkorea hade genomfört ett robottest nådde Donald Trump när han gav middag för Japans premiärminister Shinzo Abe. Länderna är Nordkoreas huvudfiender. I "Orientalistisk trängsyn" skriver för-

fattaren att boken vill ge en saklig bild av Nordkorea och visa hur och varför landet har lyckats överleva mot alla odds. Kim Jong-un, som kom till makten 2011, vill stärka den nationella stoltheten - bl.a. genom att försöka efterlikna farfadern Kim Il-sung (1912-1994). Kim Jong-un betonar att landet måste växa ekonomiskt för att överleva. Kärnvapenprogrammet har han accelererat och han vill visa att Nordkorea kan bomba USA, Japan och Sydkorea. Samtidigt har han konsoliderat sin egen makt.

Kapitel 1 - Hunger - beskriver det nära förhållandet mellan Korea och Kina i historien med kinesiska tecken, buddhismen och konfucianismen som exempel. Samhället under Chosôn-dynastin (1392-1910) kallas "ett orörligt klassamhälle" (s. 22) och den bedömningen överensstämmer med andra för mig bekanta studier. Kim Il-sung, som är ett täcknamn för Kim Song-ju som han antog när han anslöt sig till motståndskampen mot Japans ockupation av Korea (1910-1945), får stort utrymme. Hans familj hade opponerat sig mot kolonialstyret och flydde 1925 till Manchuriet, varifrån Kim Il-sung anförde sina gerillakrigare. Kapitelrubriken avser soldaternas hunger under 1930- och 1940-talet.

En följd av kolonisationen var att koreanerna tog över japanernas budskap om rasmässig överlägsenhet. Detta kom till uttryck i motståndskampen. Efter USA:s och Sovjetunionens delning av Koreahalvön 1945, som 1948 formaliserades i upprättandet av Republiken Korea och Demokratiska Folkrepubliken Korea, skapar budskapet legitimitet för båda staterna. Ett sakfel är att Sydkoreas första president Syngman Rhee hade tillbringat 13 år som landsflyktig politiker i USA - han hade vistats där ca 40 år (s. 40).

Efter Koreakriget (1950-1953) blev det nödvändigt att både bygga upp ett starkt militärt försvar och att göra landet oberoende genom läran om självtillit - *juche*. Dess uppkomst är starkt förknippad med Kim Il-sung som beskrivs som befriaren av Korea, men orsaken var i själva verket Japans nederlag i andra världskriget. En hörnsten i *juche* är att Nordkorea ska hålla Kina och Sovjetunionen " ... på avstånd och undgå att slukas av någon av dem ..." (s. 52). *Juche* hänger även nära ihop med den mycket omfattande personkulten som Kim Il-sung byggde upp. Hans heliga blod bestämde successionen inom familjen till sonen Kim Jong-il (1942-2011) och Kim Jong-ils tredje son Kim Jong-un. Blodets renhet har skapat ett kastväsen - *sôngbun* - enligt vilket människor rangordnas efter sin familjehistoria.

*Kluven identitet och överlevnadsekonomi*

Kapitel 2 - Kluven identitet - betonar att kalla kriget består på Korea-

halvön. Kim Il-sung och Syngman Rhee, som grundade Nord- respektive Sydkorea, använde ” ... den koreanska etniciteten för att mobilisera sina folk mot det ”andra” Korea” (s. 62). Efter Koreakriget var Nordkoreas BNP per capita högre än Sydkoreas fram till 1978. Båda staterna har styrts auktoritärt. Den demilitariserade zonen (DMZ) illustrerar bättre än något annat nationens delning. Både DMZ och områdena omkring är kraftigt militariserade. Samtidigt är DMZ ett ekosystem opåverkat av människan sedan 1953. Författaren lyfter fram Japans betydelse som USA:s ekonomiska bas under Koreakriget till båtnad för den ekonomiska utvecklingen: kriget blev enligt många för Japan en ”gudagåva” (s. 84). Onödiga sakfel är att Sydkorea normaliserade de diplomatiska förbindelserna med Japan 1964 (s. 70) och att vapenvilan undertecknades den 21 juli 1953 (s. 75) - det skulle ha stått 1965 respektive den 27 juli 1953.

I kapitel 3 - Överlevnadsekonomi - förklaras Nordkoreas överlevnad efter sovjetystemets undergång med att avsaknaden av planering p.g.a. bristen på utbildade teknokrater och det folkliga stödets ”religiösa” karaktär gav ekonomin en viss flexibilitet och motståndskraft mot yttre chocker. Uppgiften att det fanns flexibilitet i ekonomin skiljer sig diametralt från andra mig bekanta studier av Nordkoreas ekonomi, likaså beslutet att tillåta handel med livsmedel. Denna handel uppges annars ha uppkommit spontant för att tillfredsställa människors basbehov. Juche gav genom att vara ”en ny sektreligion” (s. 92) regeringens ekonomiska politik legitimitet. Juche-idéns primära mål var att säkerställa nationens överlevnad.

När Sovjetunionen ströp exporten av billig olja till Nordkorea och minskade importen från landet drabbades ekonomin mycket hårt. Bränslebristen ledde till skogsskövling, något som förvärrade livsmedelsbristen som uppstod till följd av översvämningar, flodvågor och torka i mitten av 1990-talet med svår svält som följd. Att regeringen ändå behöll makten förklaras med att när det allmänna fördelningssystemet inte längre fungerade i slutet av 1990-talet lät den folket handla med livsmedel. Nordkorea tog nu emot humanitärt bistånd från omvärlden och öppnade sig för utländska investeringar i särskilda ekonomiska zoner. Alla dessa åtgärder syftade till att bevara status quo. Uppkomsten av en informell ekonomi har senare bidragit till att Nordkorea kunnat stå emot sanktionerna som införts mot landet.

Systemets överlevnad förklaras även av gåvoekonomin. När Kim Jong-il framträdde som ny ledare under 1970-talet upprättade han ett lojalitetssystem baserat på gåvor: lojala personer fick dyra lyxpresenter. En ”hovekonomi” samexisterade med den officiella ekonomin och blev

allt större. En viktig källa till utländsk valuta för hovekonomin var vapenexporten till Sydostasien, Mellanöstern och Afrika som uppskattas till omkring en miljard dollar. Licenssystemet för export och import som Kim Jong-il införde på 1990-talet gav upphov till korruption som drog pengar från den officiella ekonomin till hovekonomin. Även rättsväsendet är till för att hålla regimen kvar vid makten. Syftet med avrättningarna av Kim Jong-uns farbror Jang Song-thaek 2013 och hans storebror Kim Jong-nam 2017 var att skydda ledningen. Dissidenter behandlas värst. FN-tjänstemän uppskattar att det sitter 80,000-120,000 människor i politiska fångläger. Vid brott anses tre generationer vara skyldiga p.g.a. släktskap.

En för mig ny uppgift är att personliga sanktioner, som president Barack Obama i juli 2016 införde mot Kim Jong-un, ledde till att den enda direktkanalen mellan USA och Nordkorea i New York bröts under en tid då försök gjordes för att få ut den fängslade studenten Otto Warmbier som avled efter hemkomsten. Författaren kallar sanktionerna "ett fruktansvärt misstag på grund av bristande kunskap och förståelse av DFRK" [Demokratiska Folkrepubliken Korea] (s. 114).

#### *Status quo, cyberbrott och ondska*

I kapitel 4 - Status quo, den nordkoreanska utvecklingsmodellen - anges juhe-idén, kollektiv identitet och föreställningen om staten som familj och ledaren som far vara orsakerna till att landet består intakt. För Kim Jong-un gäller det att kämpa med sanktionerna och samtidigt stärka ekonomin. FN-sanktionerna är ett hinder som måste övervinnas och inte ett skäl till att ge upp kärnvapenprogrammet som är en källa till stor nationell stolthet. Ekonomin växer tack vare utrikeshandeln, som domineras av Kina, och de informella marknaderna. Strömavbrotten har blivit färre.

Kina kan genom ett oljeembargo slå till mot Nordkoreas ekonomi, men vill behålla status quo i regionen. Nya inkomstkällor är att bygga statyer för afrikanska länder och att exportera specialutbildad arbetskraft. Hushållens inkomster kommer till 70-80 procent från den informella ekonomin. Kim Jong-uns politik går ut på att samtidigt utveckla ekonomin och kärnvapenprogrammet. Stora skillnader föreligger i levnadsstandard mellan stad och landsbygden, men även landsbygden har fått det bättre. Det största inhemska dilemmat för Kim Jong-un är att samtidigt bevara status quo och tillåta marknadskrafter i ekonomin.

Samtidigt som ekonomin uppvisar förändringar, bestäms alltjämt människors liv av deras kast. Systemet jämförs med det slaveri som präglade Korea i flera årtusenden. Skolbarn utsätts från låg ålder för hjärntvätt, däribland en idyllisk bild av sitt land och idén om en farlig omvärld.

Regimen kontrollerar människors liv och påtvingar dem gemensamma offentliga arbetsuppgifter. Den försiktiga liberaliseringen har skapat en företagarelit kallad *donju* - "penningherrar." Samhället beskrivs som konservativt: umgänge mellan könen på universitetsområdena tillåts ej. Trots att det är förbjudet att titta på såpor och filmer från Sydkorea, går de att få tag på via den informella marknaden.

Kapitel 5 - Syndabock i cyberrymden - handlar om Nordkoreas påstådda cyberbrott. Landet har brist på arbetskraft med rätt kompetens och de flesta människor lever utan internet, som är ett intranät, men ledningen inser vikten av cyberkrigföring. Hackare utbildades under 1990-talet på en militärhögskola i Kina. Det finns en enhet för cyberkrigföring inom underrättelsetjänsten. Huvudmålet Sydkorea drabbades av cyberattacker 2013 på en rad officiella webbsidor, däribland presidentens residens Blå huset. Samma hackare hade tidigare under året slagit till bl.a. mot finansbolag. Attacken mot Sony 2014, som hade gjort filmen *The Interview* om ett lönnmord på Kim Jong-un, fick Nordkorea också skulden för - bl.a. p.g.a. kravet på att dra tillbaka filmen. Inga bevis finns dock för nordkoreansk inblandning i dessa fall, ej heller i cyberattacken mot Bangladeshs centralbank 2016. I kapitlet finns fyra sidor med foton av sådant regeringen inte vill ska bli känt, däribland bilder på soldater och på barn som gör sig löjliga framför porträtt av Kim Il-sung och Kim Jong-il. Vem som har tagit dessa foton framgår icke.

I kapitel 6 - Den sista återstående ondskan - sägs att Abdel Qader Khan medan han studerade i Nederländerna stal teknik som skulle göra det möjligt för Pakistan att utveckla atombomber som ett svar på Indiens nyligen tillverkade atombomb. Han drev sedan världens största hemliga nätverk av kärnhemligheter i 25 år och försåg Nordkorea med kärnteknik, något som han själv har erkänt. Kärnhandeln kom igång 1976, då premiärminister Zulfikar Ali Bhutto besökte Nordkorea. Till skillnad mot Sovjetunionen kunde Pakistan förse Nordkorea med nukleär teknik mot kontant betalning utan några villkor. I gengäld försåg Nordkorea Pakistan med missilteknik. Den amerikanska underrättelsetjänsten kände till Abdel Qader Khans verksamhet utan att slå till mot den. Förklaringarna var a) att under den sovjetiska ockupationen av Afghanistan på 1980-talet slussades vapen till motståndet via Pakistan och b) att landet spelade en viktig roll efter den 11 september 2001, då USA inledde kriget mot terrorismen.

President George Bushs tal 2002, i vilket Nordkorea, jämte Irak och Iran, kallades "ondskans axelmakter" som hotar världsfreden är omnämnt. Syftet var att åstadkomma ett regimskifte i Irak, men det fanns inga pla-



ner på att invadera Nordkorea eller störta Kim Jong-il. Det var Korea-kriget som fick Nordkorea att vilja skaffa sig kärnvapen och det väckte oro att USA 1958 stationerade kärnvapen i Sydkorea. För att skydda sig mot arvfienterna blev det nödvändigt att skaffa sig en egen atombomb. Efter Sovjetunionens upplösning 1991 fick Nordkorea tag på nukleära forskare, som bosatte sig i landet, och stal teknik från robotfabriker i bl.a. Ukraina. Epilogen nämner ordkriget mellan Donald Trump och Kim Jong-un som är med i Appendix A. Appendix B och C innehåller en nord- respektive sydkoreansk tidslinje över viktiga händelser 1945-2017 varefter Appendix D omfattar Nordkoreas kärnvapenprogram 1985-2017. Tyvärr är i Appendix B och C årtalen för vissa händelser felaktigt angivna.

Författaren lyckas väl uppnå sina föresatser med boken. Utmärkt är att det finns fem sidor med ordförklaringar. Att litteraturförteckningen är 13 sidor visar att författaren har gjort ett omfattande arbete. Även om fotnoterna upptar 22 sidor borde underlaget ha redovisats betydligt bättre - jag ställde mig ofta frågan var hon hade hittat bl.a. uppgifter som att Nordkorea aldrig har förlitat sig på centralplanering på samma sätt som Sovjetunionen och Kina (s. 17) och att slavarna under Chosôn-dynastin utgjorde 30-60 procent av befolkningen (s. 23). Trots denna brist och onödiga sakfel vill jag varmt rekommendera boken för läsarna.

#### *Översatt roman om Japans sexuella exploatering av koreanska kvinnor*

*Vit krysantemum* är en i år utgiven översättning av den amerikanska författaren Mary Lynn Brachts fiktiva roman *White Chrysantemum* (Stockholm: Bookmark Förlag, 397 sidor). Översättningen är gjord av översättaren Ylva Stålmarck som har gjort ett ypperligt arbete.

Bokens tema är den sexuella exploatering, som särskilt koreanska kvinnor utsattes för under Japans krigföring i Öst- och Sydostasien, åren 1932-1945. Kvinnorna benämns allmänt "comfort women" som är översatt med "trösterska" i boken. Boken inleds med episoden då huvudpersonen Hana följde sin mor ner till havet vid ön Cheju. Inför moderns första uppdrag som *haenyeo* - dykare - bad schamanen i en ceremoni om säkerhet och riklig fångst. Scenen följs av att Hana, som 16 år gammal i nästan två månader hade hållits fången som trösterska, återvände till rummet med den japanska soldaten som sov bredvid henne på golvet. Hana försökte att inte tänka på vad hon hade tvingats utstå och fantiserade hela natten om hur hon skulle fly. De följande kapitlen växlar mellan Hanas förehavanden 1943 och systemen Emis i december 2011 (en gång 2012).

På Cheju sommaren 1943 är sedan århundraden dykningen kvinnornas uppgift. Hana och modern är dykare medan fadern är fiskare. Vid sju års ålder fick Hana en efterlängtd syster - Emi - som hon alltid tittade efter när hon hade dykt. Hana blir på moderns förslag Emis beskyddare: det gällde att hålla Emi borta från japanska soldater. Hon lyckades rädda systern, men blev själv bortförd av soldaterna.

En kylig dag såg Emi (77) på stranden JinHee som hon hade känt i nästan 70 år. Eftersom JinHee alltid visste när Emi hade drömt mardrömmar, frågade hon Emi vad det var i natt. Emi var denna dag inte i lika god form som vanligt och simmade tidigare än de andra kvinnorna tillbaka mot stranden.

### *Hana bortförs och våldtas*

På Cheju tvingade japanska soldater upp Hana på ett lastbilsflak tillsammans med fyra andra flickor. De kom till en polisstation, där Hanas farbror hade inställt sig när han blev utskickad av Japan-vänliga koreaner att strida mot kineserna i den japanske kejsarens namn. Sex månader senare var han död vid 19 års ålder. Den skräckslagna Hana skrev ihop sina föräldrars namn, som egentligen skulle särskrivas, för att hindra polisen från att få reda på att hennes familj levde: annars skulle de kanske komma tillbaka för att få tag på Emi. Flickorna blev bortförda i en lastbil som körde till en färja, där det redan satt minst 30 flickor till. Hana blev på färjan våldtagen av den japanske korpralen Morimoto.

Emi hade fått värk i ben och leder och flög därför till Söul istället för att som tidigare ta färja och buss. Dottern YoonHui är där professor i koreansk litteratur.

Hana hade ont efter våldtäkten, men hon behövde skynda sig ut ur rummet och gick tillbaka till hytten där alla andra flickorna vistades. Följande dag valde japanska soldater ut SangSoo för att våldta henne, varvid Hana m.fl. flickor erbjöd sig att ta hennes plats men förgäves. På fastlandet blev flickorna körda till tåget. SangSoo sattes i samma kupé som Hana som bredvid sig hade soldaten som våldtog henne. Mitt emot satt en annan soldat. Under färden förblödde SangSoo. Hon begravdes två dagar senare vid nästa station. Hana kom att tänka på det grymma öde som kunde ha drabbat Emi.

Emi väcktes senare av en dröm om en flicka som simmar i havet dykande efter skaldjur, d.v.s. Hana. Namnet hade hon inte sagt högt på över 60 år.

Under den veckolånga tågresan till Manchuriet fick Hana och de tre andra flickorna i kupén väldigt lite mat och vatten. Bara Hana gick av i

Manchuriet. Hon fördes till en bordell och fick namnet Sakura – blomman. Här lärde hon känna den tidigare geishan Keiko.

I december 2011 deltog Emi i de 1992 inledda onsdagsdemonstrationerna utanför Japans ambassad. Året innan hade trösterskan Kim Hak-sun trätt fram med sitt skakande vittnesmål och hon följdes av fler. I demonstrationen framfördes krav på att Japans regering skulle erkänna övergreppen mot tusentals kvinnor under andra världskriget. Emi började åter igen tänka mycket på Hana.

En soldat tog ett foto på Hana och satte upp på hennes rum. Keiko klippte av Hana håret så att hon skulle se ut om de andra flickorna.

Den tusende onsdagen stod man fortfarande utan en offentlig ursäkt till de överlevande kvinnorna. Kylan denna dag fick Emi att tänka på dagen när hennes fader dog. Under en tid av starka spänningar på Cheju mellan vänsterrebeller och ditsända poliser 1948 drogs hennes föräldrar ut ur huset som sedan brändes. Fadern knivskars till döds p.g.a. misstankar för att ha gömt rebeller. Emi blev sparkad i ryggen. Hon och modern flydde med en grupp till en grotta, men när de lämnade den fann polisen dem. Vid polisstationen tvingades Emi, som ej var kommunist, skriva under ett vigselbevis med en konstapel för att hon inte längre skulle utgöra ett kommunistiskt hot.

Bordellrutinerna bestod i att stiga upp, tvätta sig, äta och sedan vänta i rummet på att soldaterna skulle komma. De som inte följde rutinerna sattes i isoleringscell i källaren. Hana blev våldtagen av 20 män om dagen sex gånger i veckan. Var annan vecka kom en läkare på den lediga städ dagen.

När Emi och YoonHui var tillsammans på en onsdagsdemonstration, kom ingen av kvinnorna Emi talade med ihåg Hana. Det kändes som om Hana var död.

#### *Hanas flykt från bordellen*

Hana blev förfärad när korpral Morimoto, som för henne var ett monster, kom tillbaka som nattvakt. Under sina nattskift besökte han alltid hennes rum. En natt talade han om att de skulle fly till Mongoliet, där han kände folk. Även om Keiko sade att hon inte skulle ge sig av, följde hon Morimotos förslag men sprang åt ett annat håll än där han väntade.

Vid den tusende demonstrationen fick Emi syn på Fredsstatyn som hade skapats för att man ska komma ihåg trösterskorna. För Emi symboliserade statyn Hana.

Hana gjorde en svår flykt genom Manchuriets vildmark. När Morimoto återkom till det för honom bekanta området, var han förgrymmad

på Hana eftersom hon hade rymt när han försökte hjälpa henne att fly. Ändå tog han med sig henne till Mongoliet med den häst de hade funnit.

Emi var dagar efter den tusende demonstrationen på sjukhus. Eftersom Emi på Cheju hade fått reda på att hon p.g.a. ett hjärtfel bara hade några månader kvar att leva, ville hon göra en sista ansträngning för att få träffa Hana.

Hana och Morimoto kom sommaren 1943 till Mongoliet, där de blev mottagna av fyra män. De blev förda till ett tält, men bara Hana gick in varefter en kvinna tvättade av henne och satte på henne en kappa. Följande dag hjälpte Hana kvinnan med hushållsarbetet. Männen lät Hana vara i fred.

Eftersom Emi tidigare inte hade velat belasta barnen med sin skam berättade hon för första gången för dem om när hennes moster gömde henne under en utskjutande klippa. Emi erinrade sig sorgen över att Hana var borta.

Hana följde den mongoliska kvinnans livsrutiner en vecka, varefter hon en morgon själv fick ta hand om mjölkningen av korna. Nu lärde hon först känna pojken Altan och sedan mannen Ganbaatar. Hon uppgav bara sitt ursprungliga namn Hana och kände sig därför som sig själv igen. Morimoto hade berättat för Ganbaatar att Hana var ett hittebarn som hade räddats från Kwantungarmén i Manchuriet. Därmed riskerade hon inte att bli våldtagen, men hon var orolig för att Morimoto skulle komma tillbaka efter henne.

Under sjukhusvistelsen berättade Emi för Yoon Hui och sonen Hyoung att hennes äktenskap ej var ett kärleksäktenskap och att fadern satte dit mormodern som kommunistympatisör, varefter hon avrättades. Under kort tid miste Emi både system, fadern och modern. Hennes man avled i cancer. Hon var dock stolt över sina barn.

Hösten 1943 var Moritomo tillbaka. Hans fråga om mongolerna hade våldfört sig på henne gjorde henne ilsken: de var de enda vänliga människor hon hade träffat sedan hon blev bortförd. När Moritomo blev inbjuden i tältet, hindrade Altan henne från att döda honom. På natten hjälpte Altan och Ganbaatar henne att rymma med hjälp av två ponnyer, men Moritomo hann upp dem och Hana försökte förgäves fly undan honom. De mötte senare en sovjetisk militärkonvoj som förde bort henne. Morimoto satt på hästen bakom en av de sovjetiska soldaterna. På natten träffade Hana igen Moritomo. Under soldaternas förhör med Moritomo om hans förehavanden begick han självmord med svärd (*seppuku*). Trots all sin aggression, kände Hana ändå sig ej lättad.

Emi tog sig 2011 fram till Fredsstatyn som för henne är flickan hon kom ihåg från sin barndom - alltså Hana.

Hana svävade in och ut ur medvetandet medan hon var bunden vid en påle i marken. En soldat skar loss henne, varefter Altan och Ganbaatar dök upp. Efter att tolken sade att Hana var fri att gå, hjälpte mongolerna henne bort från lägret.

I februari 2012 på Cheju dök YoonHui och JinHee i det kyliga vattnet. Innan YoonHui reste till Cheju besökte hon Fredsstatyn för första gången efter sin moders död. På platsen där hennes moder hade fått sin sista fridfulla stund överväldigades hon av sorg. Någon hade vid statyn lämnat en bukett sorgblommor i form av vita krysantemum.

Vintern 1943 slog Hana och Altan läger vid ett bergsmassiv, där sjön Uvs skimrade vid horisonten. För Hana var den havet och hon gick naken mot vattenbrynet. Även om Altan följde efter, slet hon sig ur hans grepp och skyndade ner i sjön. Han gav sig ut efter henne, men hon var för snabb. Hana dök djupt under ytan och försvann i det mörka vattnet.

#### *Levande skildring av olöst fråga*

Kapitlet följs av dikten "Till minne av min älskade syster" skriven av buddhistmunken Wolmyeong på 700-talet. Den beskriver väl Emis lidanden och innehåller bl.a. orden "Du var rädd att livets eller dödens väg var här, så du gick utan att berätta vart du skulle." Sedan följer en kort redogörelse för bokens svåra tema. För författaren representerar Fredsstatyn krigets våldtäkter världen över.

Skildringen levandegör uppgifterna om hur rekryteringen gick till som finns i det omfattande forskningsmaterialet om trösterskorna. Växlingen i tid och mellan två huvudpersoner gör att de i stor detalj beskrivna upplevelserna känns väldigt aktuella. Utmärkt är att det i början finns en karta från 1943 över Korea och dess grannländer samt att det i slutet finns en kronologi med viktiga händelser under åren 1905-2015 och förslag till vidare läsning.

Att boken saknar innehållsförteckning är en brist. Värre är att kronologin innehåller sju onödiga sakfel. År 1905 när Korea blev ett japanskt protektorat, upphörde inte det koreanska kejsardömet utan det var p.g.a. annekteringen 1910. Ett av FN övervakat val hölls i södra Korea den 10 maj 1948 så att skriva "... ett icke övervakat demokratiskt val den 10 maj..." är ej korrekt. Om december 1948 sägs motsägelsefullt att "... Sovjetunionen kraftigt ökar styrkorna i Nord." respektive att "Sovjetunionen drar tillbaka sina trupper från Korea." Sanningen är att bara rådgivare lämnades kvar men att Sovjetunionen stödde upprustningen i

Nordkorea. Om Koreakrigets utbrott 1950 sägs att mer än 1,2 miljoner människor kommer att bli dödade, men gängse uppgifter anger siffror på tre-fem miljoner. Koreakriget avslutades 1953 med ett vapenstilleståndsavtal, men här sägs "Eftersom fredsavtalet aldrig signerats av Sydkorea är de två länderna fortfarande officiellt i krig." Orsaken till att det råder krigstillstånd är inte att Sydkorea ej skrev under vapenvilan utan att vapenstilleståndsavtalet icke har ersatts med ett fredsavtal. När Kim Young-sam valdes till president i december 1992 var han inte Sydkoreas första civila president utan den första sedan 1962. Japan drog 2007 ej tillbaka 1993 års Konodeklaration som bekräftade "... att "trösterskor" tillfångatagits mot sin vilja." utan det var premiärminister Shinzo Abe som förnekade att dessa kvinnor fanns.

Två av de uppräknade verken, varav det ena handlar om trösterskorna och det andra om Nanjing-massakern 1937, inspirerade författaren att skriva boken. Trots de angivna bristerna är boken mycket läsvärd, eftersom frågan är ett olöst tvistemål mellan Japan och Sydkorea som skildras levande genom enskilda, om än fiktiva, människoöden.

Gabriel Jonsson